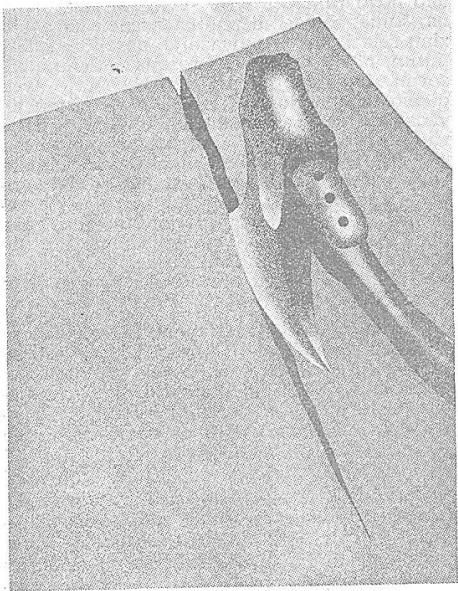

boško ivkov

O PUTOVANJU

1.

Bludeći, zajedno sa drugim dečacima, na razvaljenoj ledini uz prugu, godinama sam, zanemao od zadivljenosti i prožet bolnom čežnjom, posmatrao prolazak voza. U dimu i pari izranjajući iz vanzemaljskog, on je, nadstvaran, svojim silovitim tutnjem naznačavao tajanstveni vrevu svetova iz kojih dolazi i primamljivu buku predela koji su se pred njim, u nedoglednoj daljini, iza horizonta, u onostranosti, drhtavo i strasno raskriljivali. Pisak lokomotive odzvanjao je u meni kao što u slušu pravednika pod kaznom peva heruvimova truba najavljujući dan poslednjeg suda. Otirući, na seoskoj stanici, prašinu sa lima vagona, ushićeno sam je posmatrao na jastučiću prsta, osećajući da su u čestici praha zgusnuta ogromna prostranstva... Voz je, odlazeći, zaranjao u krivinu, tonuo u radosno žutu bijelicu sunčokreta i duboku modrinu konopljinjih jezera, a nad horizontom rastvarala se ogromna perjanica dima, kao u nebo utisnut žig nečeg nesaznajnog, što neću, činilo se, nikada okusiti. Vonj dina i gar: opijajući miris čadavih daljina! Dok sam ga, u strahopštovanju, usrkivao, činilo mi se da usrkujem deo tih dalekih predela, koje neću nikada videti...

Da, sem ove ledine i nas, postoje i drugi svetovi, — to me je plašilo i pri-

mamiljivalo, obespojavalо i nálivalo nadom.

Kakva su lica tih putnika koje neću nikada upoznati? Da li ja, koji nisam nikud odmakao iz zavičaja i detinjstva, bar malo ličim na njih? Jer, ako u mome obrazu ima njihovih crta, onda je to, verovao sam, nekakvo obećanje, ako ne i usudna pisanost da će i ja jednom krenuti u daleko i nepoznato, ka nedosežnom i — beskrajnom.

Surovo nepravedna je nadmoć onih koji, u bezčnosti putovanja, promiču mimo nas, jedva nas zapažajući nehajnim ili čak podsmešljivim i prezirnim okom. Mi stojimo u polju kroz koje napadno grme njihovi zahuktali vozovi i, dok ih zavidnim pogledom ispraćamo, uviđamo da smo opet i opet ostavljeni, odbačeni. Dok izmašene i zgužvane harlige, hitnute kroz prozor voza umesto pozdrava, padaju na našu zavist i mržnju, kao na svoje prirodno smetlište, mi shvatamo da su nadmoćni putnici i nas, istrošene i neupotrebljive, bacili u neprekidno, usudno ostajanje, u jadnu, očajnu napuštenost, da bismo, nedostojni i ništavni, svojom čežnjom pored pruga i putova uveličavali uznositošnost njihovog prolaska... Da bismo gnjilili i raspadali se u umovarenoj večnosti, u čije smo halapljive ratje bačeni kao i skup za one koji odlaze, izmičući vremenu i prolaznosti. Jer, oni koji putuju, zahvaljujući upravo promicanju, toku, ostaju netaknuti vremenom, postaju neproniknivi. Ižlebljeni iz vremena, oni nemaju prošlosti, ali ni smrti.

2.

Putovanje je izlazak iz sebe i zavičaja.

Iz kupea, iz sebe, netremice promatrujući, putnik je očaran ne samo proticanjem slike, nego i oduškom, spokojem, što je onemogućen da, samakinjeći se, zaviruje u zamračene, sluzave i smradne kutove sopstvene duše. Sa horizonta se oceduju predeli i u šarenom žamoru teku ka vozu, nezadrživo naviru u oči putnika, nativaju mu telo, talože se u njegovom biću, preplavljajući sećanje i zaglušujući nade. Putnik pod bujicom sve novijih i novijih utisaka ne stiže da oseti stvarni ukus predela. Tek posle povratka, kada debeli slojevi slika budu izloženi snažnom fermentu vremena, iskrnuće duša vidjenog sveta i postaće shvatljivi ovi mnogobrojni a nemušti znakovi predela i otkrice se suštinски misao putovanja, bogatog i srećnog ili zaludnog i zlokobnog.

Putnik ne može da se seti sopstvenog lika, jer mu se on, kroz vid, rasipa prostanstvom, odsudno se mešajući sa drvećem i brdima. Putnik je izišao iz sebe u predeo. Njegovo biće neprestano menjio oblike, umnožava se. I, ako mu, slučajno, u prolazu, padne pogled na tihu vodu, nazreće u njoj svoj jedva prepoznatljiv lik. Učiniće mu se da je to lice odista poznavao, ali davno, veoma davno. I proći će, možda, poređ sopstvenog odraza sa nemarnošću ili čak sa stidom, kakav čovek oseća kada mu se pomene prošlost koju

bi da skrije i zaboravi. I, zato, ako ga budete doživati, ne nadajte se da će se odazvati.

Daleko odbačen pustolovinom putovanja, lišen zavičaja i rasterećen sebe same, izgubljen i samozaboravljen, — putnik se ne seća prošlosti i pun je ravnodušne izvesnosti da nikakve budućnosti nema.

Dok lagano sriče čudne, vanzemaljske nazine stanica, putnik, istovremeno, sa zebnjom osluškuje kako mu ime u ustima saputnika, čak i u vlastitom glasu zvuči isprazno i neprepoznatljivo. I pita se: je li to zaista moje ime, da li sam to još uvek ja?

Na dalekoj deonici puta, u trenutku iznenadnog otrežnjenja, u uspomeni izrađenja zavičaj. Leži na dlanu sećanja jasno ocrtan kao usamljeno drvo na brdu, čitav, sav obuhvatan jednim jedinim pogledom. Gledano iz daljine, u zavičaju sve izgleda toliko jednostavno i prostodanje da je putniku sasvim neshvatljivo što se u tome i takvome kraju zaplito u košmarne ljudske odnose i nerazrešive životne situacije, koje su ga snucivale i satirale. A, nema sumnje, kada se bude vratio, on će zaista zateći srozane kuće i umanjene ljude. Pred jarkim zaumnim bleskom dalekih zemalja, predeo zavičaja, skučen, ružan i jadan, sramežljivo će ustuknuti i uvredeno se smraćiti, bez hraprosti i želje da raskrili i ono malo svojih čari, čija je dragocenost ne u lepoti nego u prisnosti. I putnik će, tada, potkrepljen samopouždanjem čoveka koji je video sveta, s pomirljivom tugom, možda i sa izvesnom lagodnošću ulaziti u svoj stari život, ospokojen osećajem da mu je tu sve poznato. U tome životu, izvesno je, neće, kao ni pre, biti avanture, ali će zato biti na pretek bezbedne životne uhdanosti, što je oduška telu i duhu, istrošenim i opoganjenim senzacijama putovanja. Osećaće se utemeljenim kao koren, koji, duduše, ne vidi neba i sunca, ali je pošteden vetra i leda.

Dok tako, iz sveta, gleda zavičaj, putnik, iskorenjen i ogoljen, bez samilosti i zavaravanja shvata ko je i kakav je, i čudi se što se morao toliko daleko odmaći od sebe i zavičaja da bi se — spoznao. Njemu izgleda besmislena sopstvena sudbina. Toliko prostora u svetu; na sve strane, kud god se okrene, otvaraju se mogućnosti življjenja, svaka različita od druge. Potrebno je, čini se, samo da ispruži ruku, da zakorači — i već je domašio, već je ušao u nov život. Izgleda mu glupo što je tolike godine u zavičaju bio užlebljen u jednosmernu i jednoznačnu kolotečinu življjenja. I, umesto da se bunio i opirao, on je i sam tu kolotečinu sve više produbljivao, misleći da se sve čvršće utemeljuje u život, ne uviđajući da tako sve dublje i nepovratnije u nj potanja!

Da nije morao živeti kako je živeo i biti ono što je bio, — ta se suluđa, prevratnička misao odjednom zaošijava i raspliće u saznanje da uopšte i nije morao da postoji. Ogoljuje se, naime, spoznanje da se on, samo zahvaljujući začudno srećnom sticaju sasvim proizvoljnih okolnosti, — i skrao iz nepostojanja

nja u život! I on tek sada oseća ogroman nakanan strah zbog pomisli da su se okolnosti njegova rođenja vrlo lako mogle izjavoviti. I tek sada paža da je čitavog života, uprkos svemu, bio i jeste tih a duboko srećan jednostavno zbog toga što — postoji.

Putovanje je bekstvo od bližnjih i predašnjeg života. Putovanjem ste zavilani u slobodu što neobuzdano fijuće i ošamuće. Već pri prvim huktačima voza, sa vaših obraza i čela ljušte se, mrtvi i suvi, nedavni poljupci bližnjih i, ostači iza vas, lete nad poljem, mešaju se sa prhkim injem maslačka i prečvalom krvlju bulkinog cveta, padajući, zajedno sa njima, u prašinu poljskih putova, u prošlost. Kloparanje voza, taj magički zvuk, čudotvorno vas razbija i mrvi, da biste, nakon te razgradnje ponovo sažeti, drukčije sazdati, kroz huk i dim putovanja, izišli iz prošlosti i, pročišćeni, ušli u svet, novi i nevini kao pri postanju.

Već samim činom polaska, za vas se, u trenu, preobraća čitav svet: on više ne postoji za sebe, nego je sav u službi vašeg putovanja. Stanci niz koje promičete budne su i u dubokom noćnom satu i netremice motre da vas neko ne omete u putničkom naumu... Telegrafske žice uz prugu uzruljano najavljuju vaš dolazak dalekim predelima: da vam se nadaju, da ne budu, kada se pojavit, zbuđeni i nepripremljeni. Peroni osećaju tremu pred vaš dolazak i podrhtavaju dok pristižete na njih i, potom, oglašavaju se radosnim žamorom, mada čete vi na njima ostati tek minut-dva, skoro ih i ne zapažajući i svakako ih zaboravljajući, brzo i bez griže savesti, čim lokomotiva zagrise u prvu krišku otvorenog prostora. I svi vas usput pozdravljaju: zastavicama, tablicama, fenjerima, zvoncima, pištaljkama, migovima žutih, zelenih i crvenih električnih očiju, piskovima, rampama, kapama, maramicama, osmesima, golim, toplim rukama...

Magistrala vašeg putovanja, kojom rasecate, prepolovljujete prostranstva, o-kosnica je sveta. Predeli se podatno razstiru pred vama. Svet, koji ste putovanjem potčinili, ide vam u sretanje. Na pitanje da li je bio taj i taj grad, vaš saputnik odgovara: nije još prošao, sada tek dolazi.

Iako ste na put krenuli da biste videli sveta, draž putovanja umnogome je u tome što taj svet ne morate i ne možete zapravo i do kraja da upoznate. Gledan sa tračnicama vaše pustolovne značajke, svet je, kao razglednica, bez dubine, ali time i bez očaja. Kuće i ljudi pokazuju vam samo svoja s poljna licem, pripremljena i namenjena tuđoj razdobljnosti, dakle dragocena po tome što zaklanjaju tamu i jad, kojih se vi gadite. Jer, vi ste putovanjem pobegli od štosti sopstvena života; otkuda bi, dakle, u vas bilo čovečna oka i samilosna srca za tuđu nedaću?! Zato je divno što svoju surovu ravnodušnost možete da opravdate nezaustavlivošću putovanja. Tako vas, bezdušne, putovanje ne očarava samo onim što vam nudi, nego, isto toliko, i

onim što vam uskraćuje, od čega vas zaštićava. Neka vam bude oprošteno; jer, kada, nakon povratka, budete ponovo u poznatom i bezbedni, vi ćete se, svakako, sa toplom tugom setiti jada viđenog u prolazu.

Odrekavši se bližnjih i svog dojučerašnjeg života, našli ste se u bekstvu, u sebičnoj, bezobzirnoj pustolovini. Doduše, dobivši na staničnom šalteru kartu, vi ste time dobili zvanično, pečatom potvrđeno pravo na avanturu, ali, ipak, niste li krivi pred onima koje ste ostavili?

Svojom ozbiljnom poslovnom pojmom, strogim licem, uniformom, službenom torbom, bušilicama, redovima vožnje, cenovnicima, konduktori prikrivaju očiglednu neodgovornost vaše pustolovine, dajući joj vid svršishodnosti i reda, što lako uspokojava vašu jedva probudenu, možda sasvim lažno uz nemirenu savest. Uostalom, onima koji su, za razliku od vas, ostali, odista je uskraćena sloboda i svet, ali zauzvrat, osigurana im je bezbednost u poznatom i prisnom. A šta će se sa vama, ovako iskorenjenim i bačenim u nepoznat prostor i vanvremeno, desiti? Štaviše, i vi ste sapeti u red vožnje i osudenici na uskost koloseka. U vašoj slobodi ima sputanosti i vi svoju neodgovornost plaćate žrtvovanjem! Zbog toga se, oslobođeni kajanja, odnosite prema sebi s neprikivenom brigom i bolećivom miloštom.

A oni koji, po nuždi putujući, nemaju hrabrosti da širom otvorena oka i duha zarone u pustolovnu neizvesnost, osećajući strepnju pred pretećom maglinom vidika i čežnju za prisnošću predela iz kojeg su nevoljom izgnani, sede u vozu ledima okrenuti svemu predstojećem, u koje se, cepteci, sunovraćuju, i s bolom otkidaju pogled od svakog poznatog drveta, od svake znane kuće. Žebnja obuzima njihovo neporčno biće dok gledaju kako zavičajno mesto, kao drag, a sada napušten i izlišan brod, s katarkom crvenog zvonika, beznadežno tone u ostanjanje. Hoće li galija zavičajna — dok se oni budu potucali tudinom, u kojoj im nema ognjišta — istrunuti u napuštenosti i da li će u njihovom povratku biti dovoljno snage i ljubavi, dovoljno snage ljubavi da potopljeni zavičaj sa dna zaborava uzdignu na površinu postojanja, uznesu na površinu svog života?

Vrativši se u sebe, zavičaj i bližnjima, vi, smetnuvši s uma mudri nauk putovanja, sasvim olako tonete u mučnu prtinu uobičajenog življenja, da biste, nakon izvesnog vremena, razočarano zapazili kako se preko rubova te prtine teško u sećanju naziru prostranstva u kojima ste nedavno bili. Predeli kojima ste prominuli nepovratno se od vas udaljuju, putovanje poprima nestvarne obrise, preko uspomena se preliva izmaglica snovideća. Ali, baš zahvaljujući tome, daleki svetovi ponovo stiču onu prvotnu, nadnaravnu lepotu koju imaju samo stvari i bića što ih nećemo nikada, nikada videti. Daljina opet dobija opsenjujući čar nedosežnog i tajanstvenog, koju ste vi putovanjem bili obesvetili.

novica tadić

TERASA

ZIDOVNI PISMONOŠE

kad senke iz zidova izgonimo
slični smo onima što
iz kamenjara zmije mame jer
gde leškari ako tu ne leškari
srodnik prijave kokoške

nasip je razriven i mutljag se
po sobi razliva
sveže krtičnjake u uglovima
vidimo

zidovi se razmiču
odnose pismo o nama

TERASA

bile su kiše ponikle su pečurke
po zidu
po licu iza terase
došla je devojčica sa kotaricom

skakutane ne zajahuj nameštaj
konje bez noge
posečene
u jastuk jaja ne polaži

dimnjaci su crne katarke
dimovi poletele kose
a moja se
stolica od pruća u šiprag pretvara

ne smem više po zidu linije
ne smem više
linije povlačiti
u sebe bih tako u kotaricu bih tako
pečurke susuo

devojčice kroz dimnjak kroz
čađavo crevo beži
vreme je
izvrnuti džep da se vrati

a terasa da otpadne